

Barna Gábor professzor méltatása a Fraknoi Vilmos-díj átadásán

(2022. II. 3.)

Megtisztelő számomra, hogy méltathatom Önök előtt Barna Gábor professzor úr szakmai eredményekben gazdag pályafutását. Nem könnyű feladat azonban bemutatni azt a sokrétű tevékenységet, melyet a néprajztudomány avatott művelőjeként 1974-től kezdve, a debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetemen megvédett doktori disszertációja óta kifejtett a tudományszervezés és a felsőoktatás terén. Folyamatos és magas színvonalú tudományos munkásságát 12 önálló kötet és 400 publikáció bizonyítja, tudományszervező tevékenységét tükrözik a közreműködésével megvalósult konferenciák, az általa szerkesztett tanulmánykötetek és szakmai folyóiratok. Az évtizedek során nagy súlyt fektetett a magyar néprajztudomány eredményeinek megismertetésére nemzetközi fórumokon; több külföldi szakmai szervezet tagja, s többször kapott vendégtanári meghívást jelentős egyetemekre. A Szegedi Tudományegyetem, amelynek 1993 óta oktatója, jelenleg professor emeritusa, sokat köszönhet az ő iskolateremtő képességének. A hazai etnográfia fejlesztése terén szerzett érdemei mellé felsorakozik mindaz, amivel hozzájárult a magyar egyháztörténet-írás szemléleti megújításához, valamint a katolikus egyházi tudományosság újjászervezéséhez. Engedjék meg, hogy tekintettel a Fraknoi Vilmos-díj sajátos célkitűzéseire, most e két területről beszéljek részletesebben.

Talán nem tévedek, ha azt mondom, hogy Barna Gábor professzor neve elsősorban a népi vallásosság kutatásával forrott össze; már pályája elején felkeltették a szakma figyelmét ilyen tárgyú közleményei. A vallási néprajz, különösen a búcsújárás és a jámbor társulatok vizsgálata azóta is érdeklődésének fókuszában áll. Munkássága nemcsak saját tudományterületének fejlődéséhez járult hozzá, hanem az 1990-es évektől kezdve a katolikus egyháztörténet-írás megújulásához is. A kommunizmus alatt meghurcolt szegedi egyetemi tanár, Bálint Sándor kezdeményezését folytatva adta ki a „Búcsújáró magyarok. A magyarországi búcsújárás története és néprajza” című kötetet, amely azóta alapműnek számít. A „legszőgedibb szőgedinek” nevezett hitvalló néprajztudós váratlan halála után Barna Gábor nagy szakmai alázatról tanúságot téve vállalta az irathagyaték gondozását; „szakmai rátermettsége, kiváló jelleme, Bálint Sándor személye és munkássága iránti tisztelete, a vallási néphagyomány iránti érdeklődése és szeretete” tett alkalmassá a feladatra – írta róla Erdélyi Zsuzsanna, a népi vallásosság kutatásának feledhetetlen alakja. A zarándoklás, mint komplex vallástörténeti jelenség kutatásával Barna professzor később sem hagyott fel; a témakört európai kontextusba helyezte, illetve tanulmányait angol nyelven is közkinccsá tette. A híveket tömörítő vallásos közösségek szintén érdeklődési körébe tartoznak, ebből a szempontból figyelemreméltó a rózsafüzér-társulatokról szóló, nagyszabású munkája, amely 2011-ben jelent meg.

Mi ezeknek a kutatásoknak az egyháztörténeti relevanciája? Elsősorban a horizont tágítása, mivel az egyháztörténetet hagyományosan intézménytörténeti keretben képzelték el. Amiből az a veszély származik, hogy ha az egyház mint intézmény kerül bemutatásra csupán, sajátos struktúráival és hivatalos személyzetével, akkor éppen a krisztusi szándék vesz el – mert hol maradnak a hívek? A népi vallásosság jelenségei iránti etnográfiai érdeklődés ezt a hiányérzetet enyhítheti, ám csak akkor, ha ezek a jelenségek nem „hiedelmek és népszokások”

cím alatt, folklorisztikus emlékműként tárgyaltnak, hanem mint a megélt hit kifejeződései. Csak ebben az esetben beszélhetünk szakrális néprajzról, s Barna professzor igen sokat tett ezért a szemléletváltásért, valamint annak a téveszmének a meghaladásáért is, hogy csak az a kutató tud objektív maradni, akinek semmi köze sincs vizsgálata tárgyához. Ez érvényes a vallásos társulatok egyházi életben betöltött szerepének kutatására is, amihez Barna professzor számára szülővárosának, Kunszentmártonnak gazdag hagyománya nyújtotta a természetes tapasztalati háttérrel. Ezek a társulatok azonban nemcsak az egyházba integrálták hatékonyabban a híveket, hanem „társadalmi biztonságérzetet” is adtak: az országszerte elterjedt rózsafüzér-társulatok – szól Barna professzor konklúziója – „a társadalom összekötő szálait ténylegesen és lélektanilag is erősítik”. Nemde erre van szükségünk ma is?

A magas színvonalú szakmai teljesítmény mellett figyelemreméltó Barna professzor részvétele a katolikus egyház közéletében. 2016 óta, immár második ciklusban főtitkára a Szent István Tudományos Akadémiának, a katolikus tudósok reprezentatív testületének. Ez a szervezet, mely 2015-ben ünnepelte fennállásának 100. évfordulóját, a diktatúra alatti kényszerszünetet követően tud ismét működni. Barna professzor főtitkári minőségében elkötelezetten és fáradhatatlanul tevékenykedik a Magyar Katolikus Egyház kulturális missziójának területén. Emellett szívén viseli a szentség hírében elhunyt Bálint Sándor boldoggá avatásának ügyét, amely immár szentszéki szakaszába érkezett. „Zaklatott, harmóniát nélkülöző, minden hagyományos értéket megkérdőjelező világunkban az ő példáján okulni lehet. Tanárként, professzorként, tudós kutatóként, férjként, gyermeket felelősséggel nevelő apaként olyan életet tudott élni, amelyet mindannyiunknak élni kellene”- írta egy helyütt Barna professzor Isten szolgája Bálint Sándorról. Csakis egyetérteni lehet a helyes értékrend ilyenén felmutatásában a Fraknói-díj idei díjazottjával, akinek szívből kívánunk további szakmai és közéleti téren aktív éveket a haza és az egyház javára.

Dr. Gárdonyi Máté

a Fraknói Vilmos-díj szakmai bizottságának elnöke